

Եգիպտահայ «Տեղեկատու» պարբերականը

ՀՏԴ 070

Սարգսյան Սուրեն Թ.

առաջատար գիտաշխատող, պ.գ.դ., պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ (Երևան, ՀՀ)
sargsyansuren@yandex.ru

Գազազյան Գոհար Ն.

Ծրածանի միջնակարգ դպրոցի տնօրեն (գ. Ծրածան, Արմավիրի մարզ, ՀՀ)
ciacandproc@yandex.ru

Հանգուցարաներ՝ մամուլ, Սփյուռք, խմբագիր, գաղթօջախ, թերթ, Հայ Բարեգործական ընդհանուր միություն, արևմտահայերեն, հայապահպանություն, հայ դպրոց, եկեղեցի:

Периодическое издание армян Египта «Тегекату»

Саргсян Сурен Т.

д.и.н., профессор, Институт истории НАН РА (Ереван, РА)
sargsyansuren@yandex.ru

Газазян Гоар Н.

директор средней школы в с. Циацан (с. Циацан, Армавирский марз, РА)
ciacandproc@yandex.ru

Аннотация. С древних времен армяне, живущие в Египте, создавали духовные, непреходящие культурные ценности, печатали периодические издания. Одной из них была официальная газета египетского отделения АБС «Тегекату», выходившая в двух выпусках: **Старые** или **Первые**, 1956-1981 гг. и **Новые**: с октября 1996 г. по сегодняшний день.

Уравновешенно, избегая политических потрясений, газета освещала важные события в диаспоре, особенно в жизни египетско-армянской общины, поддерживала тесные связи с Родиной, способствовала их углублению и развитию, поднимала всеармянское значение, геноцид, ряд других вопросов, на которые претендует армянин, и попытался предложить их решения.

Скромная и уютная газета «Тегекату» с ясным пониманием своей миссии, патриотической деятельности занимает свое уникальное и достойное место в большой семье армянской периодической печати.

Ключевые слова: пресса, диаспора, редактор, община, газета, Всеобщий армянский благотворительный союз, западноармянский, сохранение армянской идентичности, армянская школа, церковь.

Egyptian-Armenian "Teghekatu" periodical

Sargsyan Suren T.

*Doctor of Historical Sciences, Professor, Leading Researcher,
Institute of history of NAS RA (Yerevan, Armenia)*
sargsyansuren@yandex.ru

Gazazyan Gohar N.

Director of Secondary School of Tsiatsan (Tsiatsan village, Armavir region, RA)
ciacandproc@yandex.ru

Abstract. Armenians living in Egypt have created spiritual and cultural values, published periodicals since ancient times. One of those was the official newspaper "Teghekatu" of the AGBU of the branch of Egypt which had two editions: Old or First, 1956-1981 and New Ages, from October 1996 to today.

Avoiding political upheavals, the newspaper balancedly covered important events in the diaspora, especially in the life of the Egyptian-Armenian community, maintained close ties with the Motherland, contributed to their deepening and development. The periodical raised a number of urgent issues of pan-Armenian significance such as preservation of the Armenian identity, Western Armenian, Armenian education of the younger generation, the Armenian Church, the Armenian genocide, the Armenian claim, etc. and tried to offer solutions.

With a clear understanding of the mission, patriotic activities, the newspaper "Teghekatu" has its unique and worthy place in the large family of Armenian periodicals.

Key words: press, diaspora, editor, community, newspaper, Armenian General Benevolent Union, Western Armenian, preservation of Armenian identity, Armenian school, church.

Մուտք

Պատմությունը մեր հիշողությունն է, ազգապահպան հզոր գեներ: Ազգերը մեռնում են այն օրից, երբ կորցնում են պատմական հիշողությունը, հաղթանակը՝ արդարի, և հավատը՝ հաղթանակի նկատմամբ: Ասվածն ավելի է կարևորվում, երբ այն վերաբերում է մայր հայրենիքից հեռու գոյատևող ժողովրդի հատվածներին, որը մեկ բառով կոչվում է Սփյուռք: Մեծ եղեռնից հետո (մինչ այդ էլ որոշ երկրներում կային գաղթօջախներ) աշխարհի տարբեր ծայրերում հայտնված հայության բեկորները կարողացան դիմակայել բազմաթիվ փորձությունների, օտար ափերում ստեղծել ոչ միայն անհրաժեշտ կենսապայմաններ, այլև կրթամշակութային մեծ թվով օջախներ: Դրանցից մեկը եզիպտահայ գաղութն էր, որը մշտապես առանձնացել է իր ազգաշահ գործունեությամբ և հայրենիքի հետ սերտ կապերով:

Եզիպտոսում հայերը հաստատվել են դեռևս մեր թվականությունից առաջ և մշտապես կարևոր դերակատարություն են ունեցել այդ երկրի կյանքում [2]: Այժմ այնտեղ ապրում է շուրջ վեց հազար հայ, որոնք կենտրոնացած են Կահիրեում և Ալեքսանդրիայում: Այսօր էլ, չնայած փոքրաթիվ լինելուն, եզիպտահայերը լավագույնս կազմակերպված են և գնահատելի դեր են կատարում Եզիպտոսի քաղաքական, ռազմական, տնտեսական ու մշակութային կյանքում: Տեղի հայ համայնքները XIX դ. վերջին և XX դ. սկզբին նրանք առաջնորդող դեր էին ստանձնել նաև Հայկական հարցի արդարացի լուծման համար պայքարում՝ ձգտելով համախմբել և միավորել իրարից անջատ գործող «հեղափոխական» բոլոր կազմակերպությունները [3]:

Եզիպտահայ համայնքի կյանքում նշանակալի ավանդ ունի Նուբարյան գերդաստանը, որի պատվարժան ներկայացուցիչ Պողոս Նուբարի նախաձեռնությամբ 1906 թ. հիմնվել է Հայկական բարեգործական ընդհանուր միությունը (այսուհետև՝ ՀԲԸՄ), որի ջանքերի շնորհիվ բացվել են բազմաթիվ մշակութային կենտրոններ, ֆինանսավորել մեծաքանակ հայրենանպաստ միջոցառումներ, կրթական հաստատություններ, հրատարակվել պարբերականներ: Հայ մամուլի 220-ամյա պատմության ընթացքում հայալեզուների կողքին, իրենց ուրույն դերակատարություն են ունեցել նաև օտարալեզուները: Օտար ափերում ծնված նոր սերնդին հայ պահելու ու հայեցի դաստիարակելու համար դրանք անփոխարինելի դերակատարություն ունեն: Մինչև վերջին տարիների ցավալի դեպքերը, օրինակ արաբալեզու երկրներում՝ առավելաբար Լիբանանում, Սիրիայում, Եզիպտոսում ապրող սփյուռքահայերը հրատարակում էին պարբերականներ, որոնցից

շուրջ 300-ը՝ արաբերեն: Դրանց պատվավոր շարքը 1998 թ. հունվարին լրացնելու եկավ եզիպտահայ մամուլի երեցներից «Արեւ»-ի արաբերեն հավելվածը [4; 5]:

Հիմնական բովանդակություն

Սկսած անդրանիկ «Արմաւենի» կիսամյա լրագրից (յույս է տեսել 1865 թ. Կահիրեում), հայ պարբերական մամուլը եզիպտահայության հասարակական, քաղաքական և կրթամշակութային կյանքում արժանավոր և մնայուն գործ է կատարել, կամրջել է հայ-եզիպտական բարեկամությունը, երբեմն հայերենով, իսկ երբեմն էլ իրենց մայրենիով Եզիպտոսի ժողովրդին ծանոթացրել հայերի հերոսական անցյալին ու ներկա օրերում մտահոգող հիմնախնդիրներին: Եզիպտահայ մամուլի առաքելությունն ազգօգուտ գործ կատարելն է, երկու ժողովուրդների միջև սիրո և եղբայրության կամուրջներ ձգելը, նրանց առավել մերձեցնելը, հայ ժողովրդի էությանը ծանոթանալու եզիպտացիների համար կարելիություն ընծայելը: Եզիպտահայ մամուլում իր ուրույն տեղն ունի ՀԲԸՄիության Կահիրեի մասնաժողովի հրատարակություն, հասարակական, գրական, մշակութային «Տեղեկատու» պարբերականը, որն ունեցել է հրատարակության երկու շրջան՝

1. **Հին կամ առաջին շրջան՝ 1956-1981 թթ.**, յույս է տեսել փոփոխական պարբերականությամբ՝ երկու, երեք, վեց ամիսը և տարին մեկ անգամ: Առաջին արտոնատերը եղել է տաղանդավոր արվեստագետ Ալեքսանդր Մարուխանը, 1981-ից հետո՝ Հակոբ Համբիկյանը:

2. **Նոր շրջան՝ 1996 թ. հոկտեմբերից ցայսօր**, յույս է տեսնում եռամյա կանոնավոր պարբերականությամբ:

Տարբեր տարիների թերթի խմբագիրներ են եղել՝ 1956-1981 թթ.՝ Միսակ Շալջյանը, Հայկ Ժամկոչյանը, Գրիգոր Բասմաջյանը, Տիգրան Գեւորգյանը, 1996-ի հոկտեմբերից՝ Պերն Թերգյանը, Տիգրան Գեւորգյանը, Արաքսի Դեովլեթյանը, Հերի Չեչնեյանը: 2010-ի կեսերից թերթը ծմբագրում է Կահիրեի Երվանդ Աղաթոն գրադարանի գրադարանավար և արխիվների պատասխանատու Մարուշ Երամյանը: Պարբերականը տպագրվել է տարբեր տպարաններում: Այսպես՝ 1976 թ. հուլիսից 1980 թ. հունիս, 4 համար, մեքենագրվել է, այնուհետև բազմացվել է Պերն Թերգյանին պատկանող «Աֆրիքըն պրես» տպարանում: 1996-ից յույս է տեսնում «Նուպար» տպարանում: Պարբերականը չի վաճառվում և տարածվում է ավճար: Տպաքանակը չի նվազում, թե որքան է¹: Էջերի քանակը

¹ Բայրամյան Ս., 1976 թ. հուլիսից 1980 թ. հունիս, թերթի 4 համար մեքենագրվում էր, այնուհետև բազմացվում Պերն Թերգյանին պատկանող «Աֆրիքըն պրես» տպարանում, իսկ 1996-ից յույս է տեսնում «Նուպար» տպարանում (երկուսն էլ գործում են Կահիրեում):

տարբեր է եղել՝ 12-48, իսկ սկսած 1996 թ. հոկտեմբերից պարբերականը լույս է տեսնում կայուն 36 էջ ծավալով: Պարբերականի շապիկը մշտապես գունավոր է: Ակնահաճո է նաև այն, որ տևական ժամանակ է արդեն, որ բոլոր լուսանկարներն էլ են գունավոր տպագրվում:

1981 թ. «Տեղեկատուն» դադարեցվեց պետական միջամտությամբ: Պատճառն այն էր, որ տևական ժամանակաշրջան տարբեր դժվարությունների պատճառով թերթը լույս էր տեսնում ոչ կանոնավոր պարբերականությամբ, որը համարվում էր օրենքի խախտում և արգելվեց: «Պարտադիր ձեռնարքուն է մը յետոյ», երբ Եգիպտոսում օրենքը փոխվեց, «Տեղեկատուն» 1996 թ. վերադարձավ ստանձնելու իր ավանդական դերը, «խօսափողը դառնալով Գահիրեի Հ.Բ.Ը.Մ.ին եւ ընդհանրապես Հ.Բ.Ը.Մ.ի Եգիպտոսի շրջանակին» [1, թիվ 1, 1996]: Այն կոչված է իր անդամներին և ապա եգիպտահայ հասարակությանը ՀԲԸՄ-ի աշխարհատարած և մասնավորապես՝ ՀԲԸՄ Եգիպտոսի շրջանակի գործունեության մասին տարողունակ տեղեկություններ հաղորդելու:

Հայտնի ճշմարտություն է, որ հիմքից նոր շենք նախագծելն ու կառուցելն ավելի հեշտ ու ավելի քիչ ծախսատար է, քան երկար տարիներ չբնակվելուց քայքայված ու կիսափուլ շենք վերանորոգելն ու գործարկելը: Տասնհինգ տարվա անգործությունից հետո վերահրատարակվող «Տեղեկատուն» ևս հարկավոր էր նորոգել ու գործարկել այնպես, որ ընթերցողները «ճանաչեին ու կրկին սիրեին» իրենց հոգեզավակին և մտքերի թարգմանիչին: Եգիպտահայ նշանավոր մտավորական Պերն Թերզյանը համարձակորեն ստանձնեց պատասխանատու խմբագրի, իսկ Հարի Չեչենյանը՝ խմբագրի պաշտոնները: Պարբերականի շուրջ համախմբվեցին կիրթ և շնորհալի երիտասարդներ, որոնք իրենց ավագ սերնդակից գործընկերների հետ պատասխանատվություն ստանձնեցին թերթը լույս ընծայել կանոնավոր պարբերականությամբ: Թերթի կանոնավոր լույսընծայման համար խիստ նպաստավոր պայման եղավ նաև Կահիրեի ՀԲԸՄ-ին Մաթենիկ Ճանիկ Չազրը նվիրատուության ընձեռած նյութական լայն կարելիությունները, որոնք վստահաբար ընդարձակեցին այդ միության Եգիպտոսի գործունեության ծիրը, հնարավորություն տվեցին իրականացնելու ցարդ անկարելի թվացող շատ ծրագրեր: Կասկածից դուրս է, որ «Տեղեկատուն» պիտի պիտի դառնար և այժմ էլ հանդիսանում է այդ սպասված գործունեության արձագանքողն ու տարեգիրը:

Նոր շրջանի առաջին տարում լույս տեսավ «Տեղեկատուի» չորս թիվ: Չնայած խմբագրակազմը հայտարարեց, որ «յաւակնութիւնը չունինք, կատարեալ եւ անսխալ գործ մը

կատարած ըլլալու եւ անոր համար գնահատանք փնտրելու», սակայն միաժամանակ նշեց, որ այդ մի քանի համարը լույս ընծայելով հանդերձ, «Տեղեկատուն» յաջողեցաւ կարելուր պահանջ մը լրացնել ու իրեն համար նախասահմանուած առաքելութիւնը կարելիին սահմաններուն մէջ գլուխ հանել» [1, թիվ 5, 1997]: Հատկանշական է այն, որ այդ թվերի թրթատումը լույս է սփռում ՀԲԸՄ-ի տեղական և ընդհանրապես համագաղութային գործունեության վրա: Ինչպես նաև այն, որ «Տեղեկատուն» Կահիրեի ՀԲԸՄ-ի խոսափողը լինելուց բացի, այն ամբիոնն է, որից տեղական բարեգործականն իր նյութական և բարոյական մանրամասն հաշվետվությունն է ներկայացնում Մաթենիկ Չազրը ֆոնդի տարբեր բնագավառներում ունեցած գործունեության մասին: Ֆոնդ, որի շնորհիվ իրագործվել և իրագործվում են բազմաթիվ ծրագրեր, որոնք անկատար կմնային, եթե չլիներ այն: Օրինակները շատ են՝ «Հայաստանի փոքրիկ երգիչներ» երգչախմբի պատմական ելույթը պետական օպերայի բեմում, եգիպտահայ մամուլի երեք օրգանների թվայնացումը, եգիպտահայ նկարիչ Երվանդ Դեմիրճյանի կյանքին և գործունեությանը նվիրված գիրքի լույս ընծայումը, երկրի մի քանի համալսարաններում կարիքավոր ուսանողների օժանդակությունը, «Ամառային ճամբար» ծրագրով եգիպտահայ պատանիների և երիտասարդների հայրենիքում միամսյա կեցությունը, եգիպտահայ բարեսիրական և մշակութային միություններում տարբեր առիթներով եղած կարևոր հասկացումները և այլն:

Կարևոր է, որ, կարդում ենք «Տեղեկատունում», որ հետագայում ևս հների հետ նոր աշխատակիցների օգնությամբ, թերթը «կշարունակի իր առաքելութիւնը եւ հետզհետէ իր ուրույն տեղը կգրաւի եգիպտահայ մամուլի ընտանիքում» [1, թիվ 5, 1997]: Իհարկե, խմբագրակազմը մտահոգություններ էլ ուներ, քանի որ երկար ժամանակ էր անցել և այն էլ գերարագ զարգացող մեր օրերում. «Հաղորդակցութեան դարը կ'ապրինք» կը կրկնուի ամէն տեղ, համակարգիչներէն սկսեալ մինչեւ արբանեակները, հեռաւորութիւնները կ'անհետին եւ գիտելիքները տրամադրելի են բոլորին: սակայն, հակառակ այս բոլոր յառաջդիմութիւններուն, սերունդներուն միջեւ հաղորդակցութիւնը կը պակսի՝ նոյնիսկ կ'անհետի» [1, թիվ 2, 1997]: Իսկ այդ առաջընթացի և փոփոխությունների հիմնական պատճառը գիտության արագ զարգացումն էր, արժեքների մասին եղած ըմբռումների կրած փոփոխությունները և վերջապես հեռուստատեսության դիմաց նստած ու հաճախ շատ բաներ ուղղակի չընկալող նոր սերնդի ձևավորվելը:

Ինչպես բժիշկները հիվանդի բուժումն սկսելուց առաջ նախ ճշտում են, թե ինչ պատկեր ունի ցավ պատճառող ախտը, այնպես էլ այդ

պատճառները հասկանալուց հետո անհրաժեշտ է «կերպ մը գտնել, կեանքին արագույթեան եւ արդիականացման հետ, հաղորդակցելու նախ մենք մեզի՝ ապա նոր սերունդին հետ, փոխանցելու համար մեր պատմութիւնն ու մշակոյթը, որոնք մեզի հասան գրուած եւ ապա տպուած վիճակի մէջ: Ինչպէս նաեւ լսելու նոր սերունդին մտահոգութիւններն ու երազները», -գրում է թերթը [1, թիվ 2, 1997]: Ըմբռնողական կարծիքով նախորդ սերունդը նախընտրելով նյութական ապահովությունը՝ միջին սերնդին խրոնոցրեց ընթերցանությունից, որը հաղորդակցության ամենահին և ամենաազդեցիկ միջոցն էր: Այնպես որ գնալով ընթերցողների թիվը նվազում է, քանի որ նախընտրելի է դարձել լատենտությունը:

Կարևոր է նաև այն հանգամանքը, որ գնալով մարդիկ ապրում են մեկուսացած և ինքնաբավ առօրյայով, քանի որ անհատը երբ ցանկանա կարող է դիտել իր ուզած ֆիլմը, ունկնդրել ցանկալի երաժշտությունը կամ իր ուզած խաղը խաղալ առանց որևէ մեկի հետ շփվելու: Տեսնելով դա հայության ապագայով մտահոգ պարբերականը հրապարակախոսական հարց է հնչեցնում. «Ինչպէ՞ս հաղորդակցիլ նոր սերունդին հետ, քայլ պահելով արդիականացման հետ եւ նոյն ստեղծ չկորսնցնել պատկանելիությունը: Որովհետեւ արդիականացումը եթէ չձառայէ ազգի մը պատմութիւնն ու մշակոյթը պահպանելու եւ փոխանցելու՝ պատճառ կը դառնայ անոր քայքայման» [1, թիվ 2, 1997] և շեշտելով, որ հարցը լուրջ է, ժամանակը կարճ, ինքն էլ փորձում է պատասխանել. «Հաղորդակցութիւնը պէտք է սկսի տան, դպրոցին եւ եկեղեցիին մէջ օգտագործելով գիտութեան ամենասարդի միջոցները» [1, թիվ 2, 1997]: Որովհետեւ, եթէ այդ ամենը նույնությամբ շարունակվի,-եզրակացնում է հոդվածագիրը,- ապա տարիներ հետո անտեղյակ հիվանդների նման սառած աչքերով պիտի նստենք ու նայենք, թե ինչպես նոր սերունդները հրթիռի արագությամբ պիտի անցնեն մեր առջևից և եթէ հետ էլ նայեն՝ պիտի չճանաչեն մեզ, քանի որ արդեն ազգային պատկանելությունը կորցրած կլինեն:

Տարիների ընթացքում ձևավորված սովորույթով յուրաքանչյուր նոր տարվա շեմին «Տեղեկատուն» տպագրում էր փոքրիկ վերլուծություն, որտեղ հակիրճ ամփոփվում էին անցած տարվա ընթացքում ձեռք բերված հաջողությունները և նախանշում գալիք տարում ունենալիք գործունեության ծրագրերը: 2012 թվականը նույնպես կլինի մարտահրավերների դիմագրավելու տարի, -նշվում է վերլուծականներից մեկում, -«պիտի հրաժեշտ տանք մեր կյանքի որոշակի ժամանակահատվածի և ինքնաբերաբար անդրադառնանք անցյալին և գնահատենք այն: 365 օրերից ընտրենք անհրա-

ժեշտը, արդյունավետը. «ապրած» և «չապրած», անտեղի վատնած օրերը, քայք էրեք չպետք է կորցնենք մեր «ողնահարը համբերութեան», մեր հույսը և այդ հույսով բացենք վաղվա վարագույրը» [1, թիվ 61, 2011]:

Այնուհետև թերթը տեղեկացնում է իր ընթերցողներին, որ «Տեղեկատուն»-ի երկարամյա նվիրյալ խմբագիր Արաքսի Դեովլեթյանը, որ 2002 թվականից ավելի քան ինը տարի անխոնջ կերպով և բարեխղճորեն խմբագրում էր թերթը, ցանկություն է հայտնել գնալ հանգստի: ՀԲԸՄ-ի վարչությունն այդ առիթով 2012 թ. Մայիսի 6-ին հարգանքի և գնահատանքի միջոցառում է կազմակերպում Արաքսի Դեովլեթյանի պատվին [1, թիվ 64, 2012], շնորհակալություն հայտնում նրան կատարած աշխատանքի համար և «Տեղեկատուն»-ի խմբագիր է նշանակում Ծաքե Մարգարյան-Արթինյանին [1, թիվ 62, 2012]:

Մի հրապարակմամբ էլ թերթը տեղեկացնում է, որ 2012 թ. հոկտեմբերի 13-21-ը Երևանում տեղի է ունեցել ՀԲԸՄ-ի հերթական՝ 87-րդ Ընդհանուր ժողովը, որին ներկա են եղել 300 պատվիրակներ: Ժողովի նպատակն էր,- գրում է թերթի թղթակից Ծաքե Մարգարյանը,- փոխադարձ կապերի ամրապնդման, ինչպես նաև նոր ծրագրերի ու գաղափարների շուրջ ՀԲԸՄ-ի մեծ ընտանիքը համախմբումը: Նշվում է, որ ժողովում ելույթ է ունեցել Պերճ Սեդրակյանը և նշել, որ հայ ժողովրդին նետված մարտահրավերները բազմաթիվ են, հատկապես Հայաստանի ու Արցախի կենսական դժվարությունները, որոնք հաղթահարելու համար հետագա ուժերի համախմբում է անհրաժեշտ: Այդ տեսակետից կարևոր քայլ էր ՀԲԸՄ-ի վարչական անդամ Սեմ Սիմոնյանի և իր տիկնոջ ջանքերով ու հովանավորությամբ «Թումո» կենտրոնի հիմնադրումը, որտեղ առաջին տարում արդեն անվճար դասընթացների էին հաճախում 12-18 տարեկան 6000 աշակերտ: Ինչպես նաև ՀԲԸՄ-ի Հայկական վիրտուալ համալսարանի հիմնումը, որն իր երեք տարիների գործունեության ընթացքում ուներ աշխարհի 63 երկրներից 2000 ուսանող: Այնուհետև տեղի են ունեցել մեծ թվով հանդիպումներ և կրթամշակութային միջոցառումներ [1, թիվ 65, 2012]:

Թերթը ծավալուն հրապարակումով անդրադարձել է 2013 թ. ապրիլի 30-ին տեղի ունեցած ՀԲԸՄ-ի Կահիրեի մասնաճյուղի տարեկան ընդհանուր ժողովին: Դրանում ասվում է, որ ժողովը հաստատել է նախորդ տարվա հաշվետվությունը և գալիք տարվա ընթացքում իրականացվելիք ծրագրերը: Վերահաստատվել են նաև տվյալ փուլում հայության պահանջները: Դրանք էին՝

1. Հայոց ցեղասպանության ճանաչում:

2. Հայ ժողովրդի կրած կորուստների ամբողջական հատուցում և մարդկային ու

ազգային բռնագրավված իրավունքների վերականգնում:

3. Հայկական եկեղեցիների, վանքերի ու եկեղեցապատկան կալվածների և հողեր ու մշակութային արժեքների անհապաղ վերադարձ հայ ժողովրդին [1, թիվ 67, 2011]:

Նույն համարում թերթը տեղեկացնում է նաև, որ փետրվարի 22-24-ին այդ երկրում նոր մասնաճյուղ հիմնելու նպատակով Ուկրաինա է այցելել ՀԲԸՄ-ի հատուկ պատվիրակություն: Նշվում է, որ 300-500 հազար հայերից բաղկացած այստեղի հայ համայնքը Եվրոպայի ամենահին համայնքներից է: Նախատեսվում էր այստեղ ևս «Բացահայտիր Հայաստանը», «Ամառային Ուսանողական փորձառություն», «Անդրանիկ» սկաուտական բանակումների և «Երաժշտական Հայաստան» ծրագրերի շրջանակներում ստեղծել ՀԲԸՄ երիտասարդ մասնագետների խմբեր և իրականացնել փոխայցելություններ:

«Տեղեկատուի» ամբողջական պատմության համար կարևոր հանգրվան է **80-րդ համարը**: Այստեղ համառոտ անդրադառնալով թերթի անցած ճանապարհին նշվում է նրա կարևոր դերակատարությունը եզիպտահայ համայնքի, ՀԲԸՄ-ի տեղական մասնաճյուղի, հայ-եզիպտական կապերի ամրապնդման, Հայոց եկեղեցու և այլ կարևոր հարցերի լուսաբանման գործում: Միջուկի մամուլի յուրաքանչյուր անդամը, ինչ բնույթի էլ լինի՝ կուսակցական, մշակութային-գեղարվեստական թե՛ գրական, կարևոր դերակատարություն ունի, որովհետև դրանցում դրսևորվում է ժամանակաշրջանի և տարածաշրջանի մտածելակերպը: Այս առումով իր փոքր, բայց կարևոր լուսաներդրողներից է նաև ՀԲԸՄ-ի Կահիրեի մասնաճյուղի «Տեղեկատուն», որն սկսել է լույս տեսնել 1956 թվականից և որի հրատարակության պատասխանատուն 1996-ին մամուլի օրենքի բարեփոխումից հետո ՀԲԸՄ-ի վարչությունն է:

Նոր շրջանում խմբագիրները թեն փոխվել են, սակայն նրանք իրենց կողքին միշտ ունեցել են այնպիսի բանիմաց խորհրդատու, ինչպիսին Պերն Թերզյանն է, որը եղել է նաև այս շրջանի առաջին պատասխանատու խմբագիրը: Նոր շրջանում հաջորդաբար թերթի խմբագիրներ են եղել՝

- Պերն Թերզյանը՝ 1996-1998 թթ.,
- Տիգրան Գևորգյանը՝ 1999-2002 թթ.,
- Արաքսի Դեովլեթյանը՝ 2002-2011 թթ.,
- Շաքե Մարգարյան-Արթինյանը՝ 2011-2016 թթ.,

Մարուշ Երամյանը՝ 2016-ից [1, թիվ 80, 2016]:

Մի հրապարակման մեջ թերթը նշում է, որ ՀԲԸՄ-ի Եզիպտոսի Շրջանակային հանձնաժողովի և Կահիրեի ՀԲԸՄ-ի վարչության

պատվո ստենապետ Պ. Թերզյանը 1964-ից անդամակցել է ՀԲԸՄ-ին և վարել զանազան պաշտոններ: 1996-ին գլխավորել է «Տեղեկատու»-ի նոր շրջանը: Խմբագրական խորհրդատուի պաշտոնում նրան փոխարինել է Կահիրեի ՀԲԸՄ-ի վարչության աստենապետ Վիգեն Ճիգմենյանը: Այս ասվում է, որ 2017 թ. թիվ 83-ից սկսած Պերն Թերզյանը «իրաժեշտ կու տայ «Տեղեկատու»-ի խմբագրական խորհրդատուի պաշտոնին, քսան տարուան շրջանէ մը ետք» [1, թիվ 83, 2017]:

Կարծում ենք նշանակալի երևույթ է այն, որ 2017 թվականից սկսած թերթի խմբագիր **Մարուշ Երամյանը** պարբերաբար հանդես է գալիս «**Խմբագրական մտորումներ**» շարքով և ընթերցողին ներկայացնում ամենահրատապ թեմաների մասին իր մտորումները: Դրոնցից մեկում 2016թ. և ՀԲԸՄ-ի հիմնադրման 110-ամյակի հոբելյանական տարվա ավարտի առիթով հոգվածագիրը գրում է, որ ՀԲԸՄ-ի 110 ամյակը ոչ միայն հպարտություն, այլև հույս է ներշնչում հայության ապագայի նկատմամբ: Մեկ այլ՝ «**Նոր ժամանակները և մենք**» «մտորումները» ավանդական երևույթների հանդեպ պարտադրված նոր մոտեցումների բերած շփոթն է, որոնք հասնում են նաև դպրոց և վտանգում տասնամյակներում մեծ ջանքերի գնով ձեռք բերված ավանդույթները: Ակամա հարցեր են առաջանում,-գրում է հեղինակը,- «Ի՞նչ կը նշանակէ հայ ըլլալ 21րդ դարուն, Հայաստանէն դուրս: -Դժուար՞ բան է հայ ըլլալը այստեղ, Միջուկի անձայրածիր տարածքին, յեղեղուկ ջուրերու վրայ: -Ի՞նչ է դերը հայերէնին, երիտասարդ սերունդին համար: -Ո՛ր է, կամ ի՞նչ է հայ դպրոցին առաքելութիւնը: -Գիտակցութիւնը տեղ ունի՞ մեր ազգային դաստիարակութեան մէջ: -Ի՞նչ է ազգային դաստիարակութիւնը: -Հետևաբար՝ ի՞նչ է հայ ուսուցիչին դերը, -մանաւանդ՝ ի՞նչ է «մնացեալ»ին կեցուածքը իր հանդէպ («մնացեալ»ը բոլոր ոչուսուցիչներն են, որոնք, չես հասկնար ինչո՞ւ, դէմ են ուսուցիչ «խաւ»ին» [1, թիվ 83, 2017]: Այս ինքն էլ փորձելով պատասխանել գրում է, որ կար ժամանակ, երբ «հայ» լինելը նշանակում էր ունենալ բոլոր առաքինությունները, կրթությունից մինչև զարգացում, ազնվությունից՝ հավատարմություն, աշխատասիրությունից՝ հմտություն: Մեր օրերում պատկերը նույնը չէ: Չգիտես ով մեզ սովորեցրեց միջոցների մեջ խտրություն չդնելով հասնել հաճախ ժխտական արդյունքների, որոնք, ժամանակի հետ, «դրական»ի են վերածվել:

Հստակ է, որ այդ հարցադրումներն սկսվում են մեկ կետից՝ հայ դպրոցից, որտեղ արդեն ծնողների կարծիքով իրենց զավակները պարտավոր չեն այդ «դժուար, անտանելի, անօգուտ արարերէն լեզուն» սորվելու, որով-

հետև ցանկանում են իրենց զավակներին օտար վարժարաններ ուղղել: Առողջ տրամաբանությունը հուշում է, որ յուրաքանչյուր հայի համար կարևոր է, որ նախ իրենց զավակները «հայ» մեծանան: Լավ է, որ մարդիկ իրենց հանգստի ժամանակը զոհելով հաճախում և հայերեն են սովորում: Այնպես որ նշված հարցադրումներին լուծումներ գտնելու համար նախ հարկավոր է դրանք փնտրել: Իսկ ժամանակի հետ քայլելու համար պարտադիր չի ամենավերջին նորույթի գործիքներ ունենալ, տարվել օտար բարքերով, որդեգրել դրանք, և մոռացության մատնել մեր հայրենիքը և լեզուն: Եթե ուզում ենք առողջ, գիտակից և իր ազգությամբ հպարտ սերունդ ունենալ, պարտավոր ենք ազգովին ուշադրությամբ լսել հարցադրումները և պատասխաններ որոնել, -նշում է մտահոգ խմբագիրը [1, թիվ 83, 2017]:

Մեկ այլ՝ «**Լեզվի դերը մեր կյանքում**» մտորումներում Մ. Երամյանն անդրադառնալով լիբանանահայ Անդրանիկ Դաքեայանի ինքնության հարցերի մասին դասախոսությանը, նշում է այդպիսի ելույթների հայապահպան դերակատարությունը և դրանք պարբերական դարձնելու կարևորությունը: Այնուհետև թերթը նշում է, որ նույնպիսի կարևոր և մնայուն արժեք է Մուրեն Բայրամյանի թվով վեցերորդ «Հայկական համայնքային կառույցները Եգիպտոսում» նոր լույս տեսած հատորը, որը կոչված է «մոռացում է փրկելու համար այն հսկայաճառալ աշխատանքն ու իրագործումները, զորս իրագործած է այս գաղութը իր պատմության ընթացքին» [1, թիվ 84, 2017]:

«**Դպրոցը**» վերնագրով մտորումներում էլ Մ. Երամյանը համոզված շեշտում է, որ «Դպրոցէն պիտի գայ նոր սերունդը գլխաւորաբար, և որպէս այդ, դպրոցը պէտք է դառնայ անխտիր մեր բոլորին գուրգուրանքի առարկան» [1, թիվ 85, 2017]:

Այդ նույն համարում թերթը նաև տեղեկացնում է սեպտեմբերի 18-20-ը Երևանում տեղի ունեցած Հայաստան-Սփյուռք 6-րդ համաժողովին մասնակցած ՀԲԸՄ-ի պատվո ատենապետ Պերճ Թերզյանի և տիկնոջ հետ հանդիպման մասին: Հանդիպման ընթացքում պ. Թերզյանը ներկաներին տեղեկացրել է, որ 6-րդ համաժողովն արդյունքներն ամփոփեց չորս՝ «Հայաստանի զարգացման հիմնախնդիրներ», «Հայաստանի պաշտպանական քաղաքականության առանձնահատկությունները ժամանակակից մարտահրավերների պայմաններում», «Արտաքին քաղաքականության օրակարգ» և «Հայապահպանության հիմնախնդիրներ» ուղղություններով: Ինչպես նաև որպես ռազմավարություն և հիմք ունենալով «Գիտելիք + հաղորդակցություն = ինքնություն» հավասարումը, անհրաժեշտ համարվեց.

1. Վերակենդանացնել հայկական ինքնագիտակցությունը,
2. Կապ ստեղծել ամբողջ աշխարհի հայերի միջև,
3. Երիտասարդությունը միշտ որպես թիրախ դիտել,
4. Տարածել հայ լինելու հպարտությունը,
5. Օգնել ոչ-ավանդական հայերին,
6. Հասնել նոր ձևավորված սփյուռքին,
7. Ծառայել Թուրքիայի հայ համայնքներին,
8. Աջակցել Հայաստանի զբոսաշրջության զարգացմանը,
9. Շարունակել հավատարիմ մնալ հայեցի կրթությանը [1, թիվ 85, 2017]:

Իսկ այնուհետև նշվում է, որ Երկրի բնակչությունը խոսում է շուրջ 7000 լեզուներով, սակայն հրապարակի վրա կան ընդամենը վեց իսկական այբուբեններ (Latin, Cyrillic, Greek, Armenian, Georgian, Hangul), որոնք մինչև օրս գործածվում են: Դրանցից մեկը հայերենն է, որը նաև աշխարհի ամենաինչն այն տասը լեզուներից է, որոնք տակավին կենդանի են և գործածվում են: Ըստ ամերիկյան աշխարհահռչակ MIT հաստատության հետազոտությունների, -հայտնում է թերթը, -հայերենը, որպես ազդեցիկ լեզու, գրքերի թարգմանության գծով աշխարհի առաջին 60 լեզուների մեջ գրավում է 48-րդ, Wikipedia-ի գծով՝ 59-րդ, իսկ Tweet-ների գծով՝ աշխարհում 57-րդ տեղը [1, թիվ 85, 2017]:

«**Գրքերը և մենք**» հերթական մտորումներում Ա. Երամյանն ընդգծում էր գրքերի կարևոր դերակատարությունը երիտասարդությանը հայ պահելու գործում: Միևնույն ժամանակ կարևորվում էր Հայաստանյայց առաքելական եկեղեցու և հայ ազգի ամրության գործում դրանց ունեցած դերակատարության մասին [1, թիվ 86, 2018]: Ա. Երամյանի մյուս մտորումներում խոսվում է այն մասին, որ Եգիպտահայ գաղութը գործույնա և եռանդուն է: Գործող չորս ակումբներից որևէ մեկում միշտ էլ ինչ որ ձեռնարկ կա, տոնակատարություն, զեղարվեստական ելույթ կամ պարզապես հավաքույթ: Սակայն գաղութի եռանդն իր զագաթնակետին է հասնում, երբ որևէ հորեյան է նշվում կամ բարձրաստիճան հյուր է ժամանում: Այդպիսի դեպքերում «Տեղեկատու»ն էլ է ներկայանում միացյալ և ճոխ համարով: Սփյուռքի նախարարի այցելությունը, Եգիպտոսի մասին «Երկու Աշխարհներու Միջև» արաբերենի թարգմանված գրքի շնորհանդեսը, «Ծիածան» և «Արաքս» երգչախմբերի ելույթները, մայիսյան հաղթանակներին նվիրված ձեռնարկներն ու զեղարվեստական երեկոները այդպիսի առիթներ էին, որոնք խանդավառում և հարստացնում էին եգիպտահայերի առօրյան: Նշվում է նաև, որ դպրոցներում զգալի փոփոխություններ են տեղի

ունեցել, որոնք պիտի ծառայեն հայ աշակերտի հայեցի դաստիարակության գործին: Մի բան, որը հաճախ անտեսվում է առօրյա հոգսերի արանքում և չպետք է մոռանալ, որ հայ վարժարանի գլխավոր դերը Սփյուռքի դժվարին պայմաններում հայ ոգին պահելն է և նոր սերնդին փոխանցելը: Այդ գործում Գալուստյան-Նուբարյան ազգային վարժարանի սաները մի՛շտ էլ փայլուն արդյունքներ են ձեռք բերել,-նշում է հեղինակը [1, թիվ 88-89, 2018]:

Ներթափանցող «Կաղանդեն վերջ ի՞նչ» մտորումներում հարցին ինքը՝ հեղինակն էլ պատասխանում է՝ «Ոչի՛նչ, պիտի շարունակենք ապրիլ, ինչպես Կաղանդեն առաջ» [1, թիվ 90, 2019]: Այնուհետև նշում է տարվա ընթացքում տեղի ունեցած կարևոր իրադարձությունները: Դրանցից մեկը Եգիպտոսում Հայաստանի Հանրապետության նորանշանակ դեսպան Կարեն Գրիգորյանի կողմից 2019 թ. հունվարի 14-ին հավատարմագրերի հանձնումն էր, Հայաստանի Ազգային գրադարանի, որը 1947 թվականից սկսած, ամեն տարի հրատարակում է «Հիշարժան տարեթվեր» տարեգիրքը, հերթական հատորի լույս է ընծայումը: Անթաքույց հպարտությամբ հոդվածագիրը շեշտում է, որ 2018-ի հատորում (190 էջ), նոյեմբեր ամսում ծնվածների շարքում նշված է եգիպտահայ մտավորական, ՀԲԸՄ-ի Եգիպտոսի Շրջանակային հանձնաժողովի պատվո աստե՛նապետ, հրապարակախոս, ազգային հասարակական գործիչ, ազգային կառույցներում, «Արև»-ի խմբագրությունում, «Տեղեկատու»-ի նոր շրջանի խմբագրի և այլ պաշտոններում վաթսույն տարի ազգաշահ գործունեություն ծավալած Պերմ Թերզյանի անունը [1, թիվ 90, 2019]:

Թերթի համարներից մեկում էլ ընդգծվում է, որ տարին հարուստ է այնպիսի կարևոր հորելյաններով, ինչպիսիք են Կոմիտասի, Հովհաննես Թումանյանի Լևոն Շանթի, Երվանդ Օտյանի, Գալուստ Գյուլբեկյանի 150-ամյակները: Այս ավելացնում, որ փետրուար 7-9-ը Փարիզում տեղի է ունեցել ՀԲԸՄ-ի 90-րդ ընդհանուր ժողովը, որն իր ուշադրությունը սևեռել է ապագային: Կարևորվում է այն տխուր իրողությունը, որ 2019 թ. Փետրվարի 18-ին իր մահկանացուն է կնքել ՀԲԸՄ-ի վեցերորդ (1989-2002 թթ.) Նախագահ Լուիզ Մանուկեան-Միմոնը և ընդունված կարգի համաձայն ներկայացվում է նրա կենսագրական որոշ տվյալներ: Ծնվել է Դիարոյթում, 1933 թ.: 1988 թ. երկրաշարժը առիթ դարձավ Հայաստանի գորակցությանը: Նա ՀԲԸՄիության առաջին նախագահն էր, որ իր ամբողջ ժամանակն ու հնարավորությունները ներդրեց Միության աշխատանքները կազմակերպելուն: Լուիզ Միմոնի հոգեհանգստի արարողություններ կատարվեցին բոլոր այն քաղաքներում, որտեղ

գործում էին ՀԲԸՄ-ը մասնաճյուղեր [1, թիվ 91, 2019]:

2019 թ. Մայիսի 8-ին, Կահիրեի ՀԲԸՄ-ը մասնաճյուղը գումարել է իր տարեկան ընդհանուր ժողովը, որտեղ վավերացվել է 2018 թ. նյութական տեղեկագիրը և 2019 թ. բյուջեն: Ինչպես նաև ներկայացվել եգիպտահայ գաղութի հրատարակչական աշխույժ գործունեությունը: Վերջին տասնամյակում, օրինակ, երեք մատենաշարերով երեք լեզուներով հրատարակվել են բազմաթիվ հատորներ, ինչպես նաև «Տեղեկատու» և «Չախակիր» թերթերի հավելվածները [1, թիվ 92, 2019]:

Մ. Երեմյանի «Հայուն հավաքական կերպարը» վերնագրված խմբագրական մտորումներում նշվում է, որ աշխարհի տարբեր երկիրներում շատ հայտնի հայ արվեստագետներ ապրել և ստեղծագործել: Նրանք ոչ միայն չեն ժխտում իրենց ազգային պատկանելիությունը, այլև ի լուր աշխարհի հպարտորեն են հայտնում իրենց արմատների մասին և սատարում են հայ մարդու կերպարի բյուրեղացմանը: «Հայր» դառնում է ստեղծագործ, հնարամիտ, ազնիվ և աշխատասեր անհատ: Ամբողջ աշխարհը գիտի, որ Շարլ Ազնավուրը, Արշիլ Գորկին, Վիլյամ Մարոյանը, Քիմ Քարդաշյանը ու շատ ուրիշներ ծագումով հայ են: Հետևաբար ինչ է նշանակում հայ լինել,-հարց է հնչեցնում հեղինակը և պարզաբանում.

1. Որևէ երկրում ծնվել, մեկ այլ երկրում ապրել և թաղվել ուրիշ մի տեղ:

2. Բազմաթիվ լեզուների տիրապետել, սակայն ոչ մեկը ոչ կատարյալ, մանավանդ՝ հայերենը:

3. Աթեիստ լինելով եկեղեցի հաճախել և դրանցից որևէ բան չհասկնալով կրոնական արարողություններին հետևել:

4. Խոնարհ լինել օտարներին և գոռոզ՝ իր ազգակիցների նկատմամբ:

5. Հայրենիքի կարոտով ապրել օտար երկրում, իսկ հայրենիքում՝ օտար երկիրներ երազելով:

6. Ողբալ հայերեն լեզվի նահանջը, բայց տանը օտար լեզվով խոսել:

7. Սոցիալական դիրքերում բարձրանալուն զուգահեռ հայությունը մոռանալ և այն հիշել միայն ծերության ժամանակ:

8. Ունենալ երկու ուղղագրությամբ արևմտահայերեն և արևելահայերեն:

9. Օտար լեզվով խոսել, հայերեն աղոթել և թուրքերեն հայհոյել:

Այս բնորոշումները երկար կարելի շարունակել, սակայն չնայած որոշ պակասավորությանը, իսկապես լավ և ճշմարիտ է ասված: Ավելացնենք, որ թերթի երկարամյա գործունեության ուսումնասիրությունն ու վերլուծությունը հիմք են տալիս ասելու, որ ապագայում ևս

«Տեղեկատուն» իր ազգաշահ գործունեությամբ կունենա իր արժանի տեղը Հայ պարբերական մամուլի բազմանդամ ընտանիքում:

Եզրակացություններ

1. Հայերը Եգիպտոսում ապրել են վաղնջական ժամանակներից և այդ երկրում ստեղծել են հոգևոր, մշակութային մնայուն արժեքներ, հրատարակել պարբերականներ:

2. Դրանցից մեկը 1906 թ. Պողոս Նուբարի նախաձեռնությամբ հիմնադրված ՀԲԸՄ-ի Եգիպտոսի մասնաճյուղի պաշտոնաթերթ «Տեղեկատուն» էր:

3. Թերթն ունեցել է է հրատարակության երկու՝ **Հին կամ առաջին՝ 1956-1981 թթ.** և **Նոր շրջաններ՝ 1996 թ. հոկտեմբերից ցայսօր:**

4. «Տեղեկատուն» ամենայն բարեխղճությամբ նրկայացրել է Սփյուռքի և մասնավորապես եգիպտահայ գաղութի կյանքում տեղի ունեցող կարևոր իրադարձությունները և հատկապես ՀԲԸՄ-ի գործունեությունը:

5. Հավասարակշռված, քաղաքական թոհուրոհից հնարավորինս հեռու մնալով՝ թերթին հաջողվել է սերտ կապեր պահպանել Հայրենիքի հետ և նպաստել դրանց խորացմանն ու զարգացմանը:

6. Թերթի ազգաշահ գործունեությանը մեծապես նպաստել է Նոր շրջանի երկարամյա խմբագիր և խորհրդատու Պերճ Թերզյանի մասնագիտական լուրջ կարողություններն ու սիրած գործին անսահման նվիրվածությունը:

7. Պարբերականը բարձրացրել է համահայկական նշանակության կարևորագուն՝ հայապահպանության, արևմտահայերենի, մատաղ սերնդի հայեցի կրթության, հայոց եկեղեցու, ցեղասպանության, հայոց պահանջա-

տիրության և մի շարք այլ հիմնահարցեր, փորձել դրանց լուծումներ առաջարկել:

8. Հայ պարբերական մամուլի ավելի քան երկուհարյուրքսանհինգամյա պատմության կտավում իր առաքելության հստակ գիտակցումով և հայրենանվեր ու հայանվեր գործունեությամբ, հավակնություններով համեստ և գողտրիկ «Տեղեկատուն» իր ուրույն և արժանի տեղն ունի:

Օգտագործված աղբյուրների և գրականության ցանկ

1. «Տեղեկատու» թերթ, Նոր շրջան, թիվ 1, 1996; թիվ 2, 5, 1997; թիվ 61, 2011; թիվ 62, 64, 2012; թիվ 65, 2012; թիվ 67, 2012; թիվ 80, 2016; թիվ 83, 2017; թիվ 84, 2017; թիվ 85, 2017; թիվ 86, 2018; թիվ 88-89, 2018; թիվ 90, 2019; թիվ 91, 2019; թիվ 92, 2019:
2. **Թովուզյան Հ.**, Եգիպտոսի հայկական գաղութի պատմության (1805-1925): - Երևան, 1978:
3. **Աբրահամյան Ա.**, Համառոտ ուրվագիծ հայ գաղթավայրերի պատմության, հ. 1, 2: - Երևան, 1964, 1967:
4. **Թերզյան Պերճ**, «Արևի» արաբերեն ամսօրեայ յալեյուածը»: - Կահիրե, 2014:
5. **Մարգարյան Ս.**, Հակական արաբատառ մի թերթի պատմություն: // «Ազգ» թերթ, թիվ 20, 2015:
6. **Բայրամյան Ս.**, Հայ մամուլը Եգիպտոսի մէջ: Մատենագիտական ցուցակ (կազմ.՝ Ս. Բայրամյան): - Կահիրե, 2005:

*Տճանա/Հանձնվել է՝ 05.11.2021
Рецензирована/Գրախոսվել է՝ 12.11.2021
Принята/Ընդունվել է՝ 19.11.2021*